

ד ת ש ב ע

לא תודה יוסי קליין

א. בהלל: "לך אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה" (תה' קטז:ז).

א.1 בקריאת התורה בט"ז בניסן: "וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח תּוֹדָה לַה' לְרִצְוֹנְכֶם תִּזְבְּחוּ" (וי' כב:כט).

א.1 ג. "נהגו באשכנז ובצרפת לעשות ג' מצות של מצוה (לליל הסדר) מעשרון אחד, דדמי לחמי תודה, דהיוצא מבית האסורין מביא לחמי תודה, ולחמי תודה באים שלושה ממין של מצה: חלות ורקיקין ורבוכה".⁷

תוכנו של "מזמור לתודה", שעליו מדלגים, הוא שבח ותהילה לה' כאומר "לְבִי וּבִשְׂרִי יִרְנְנוּ אֶל אֵל אֵל חַי" (תה' פד:ג), ולא תחליף לקורבן תודה. הפרק פותח במילה "מזמור", היינו זמרה. המילים שזורות בתקבולת והביטוי "תודה" מתפרש כתהילה – הלל ושבח ולא כקורבן. "בְּאוֹר שְׁעָרָיו בְּתוֹדָה חֲצִרְתִּיו בְּתִהְלָה הוֹדוּ לוֹ בְּרָכוּ שְׁמוֹ" (תה' ק:ד).

א.2 סגנון המזמור דומה מאוד לשיר של יום רביעי "נִקְדְּמָה פָּנָיו בְּתוֹדָה בְּזִמְרוֹת נְרִיעַ לוֹ" (תה' צה:ב), ואעפ"כ לא נקבעה חלופה לשיר זה בפסח.

א.3 הטענה שמספר הפסוקים והתיבות (המילים) מזכירים את קורבן התודה, שגויה לכאורה, שכן מספר פסוקי הפרק הם חמישה ולא ארבעה, ומספר מילות המזמור אינו ארבעים.⁸

א.4 פרק לימוד הקורבנות לפני התפילה מכיל את קורבן התודה. בסידורים שבהם כתוב לאחר אמירת הקורבן: "יהי רצון כאלו הקרבתי תודה" מצוין שלא לומר זאת בפסח, אך עצם אזכור הקורבן נותר בעינו.

פתרונותיהם של פוסקי ההלכה לקשיים אלה:

א.1 ה"בית יוסף" פסק לומר "מזמור לתודה" בפסח: "דמזמור זה אין אנו אומרים אותו

7 הראש"ש, הלכות פסחים, פרק י'. מנהג זה מעורר קושי, שכן קורבן התודה הכליל גם עשרה לחמי תודה ואי הבאתם פוסלת לכאורה את הקורבן.

8 ראו הערה 6. ועוד, בסידור "קרבן מנחה" בהוצאת אשכול מצויים במזמור שלושה צמדי מילים עם מקף, דבר המאפשר מניית 40 מילים בלבד. ברם, צורת מיקוף זו אינה עולה בקנה אחד עם נוסח ה"כתר", ונראה שהמיקוף בסידור זה שגוי.

הסיבות להימנעות קהילות אחדות בישראל מאמירת מזמור לתודה בפסח

בנוסח אשכנז ובמקצת מקהילות ספרד¹ נמנעים מאמירת "מזמור לתודה" (תה' ק:א) בערב חג הפסח ובחג, אף שהיוצא מבית האסורים, צריך להודות² וראויה על כן הודאה על היציאה משעבוד מצרים. ההימנעות מאמירת המזמור מנומקת בסיבות אחדות הקשורות אלו באלו: האחת, המזמור הושר בעת אמירת קרבן התודה³ ו"אין תודה קרבה בפסח מפני חמץ שבה"⁴. שנית, המזמור מכיל ארבעה פסוקים והדבר מזכיר ארבעה סוגי לחמי תודה והאחד שבהם הוא חמץ⁵ ועוד, כלולים בו ארבעים תיבות המזכירות ארבעים לחמי תודה, ובתוכם עשרה לחמי חמץ.⁶

הנימוקים לאי אמירת המזמור מעוררים

קשיים: 1. בעוד הפוסקים קבעו לדלג על מזמור לתודה בפסח, בגלל המצאות החמץ בקרבן התודה, הם נמנעו מלהורות על השמטת קטעים בהם מצויים אזכורים מפורשים של הקרבן:

* פרופ' יוסף קליין, ביה"ס לחינוך, אוניברסיטת בר אילן.

1 שולחן ערוך, אר"ח, סימן נא, סעיף ט. בקהילת ספרד בירושלים לא אמרו 'מזמור לתודה' בערב פסח. בקהילת תוניס (עלי הדס, פרק ב'), אלג'יר (זה השולחן, עמ' נו) ומרוקו (קש"ע טולידאנו, סימן מב' ודברי שלום ואמת, חלק ב' עמ' 87) לא נהגו לומר את המזמור בערב פסח וגם לא בחול המועד.

2 מסכת ברכות נד ע"ב.

3 סידור רש"י סי' תיז. ברוח זו, יש הנוהגים לפזם המזמור בנגינה. ר' יהודה בר' יקר כתב במאות 12-13: "אחר ה'הודו לה' אומר מזמור לתודה בלחן ערב ובשירה ארוכה יותר משאר המזמורים". ובשו"ע: "מזמור לתודה יש לאומרה בנגינה שכל השירות עתידות ליבטל חוץ ממזמור לתודה" (אר"ח, סי' נ"א) סעיף ט'. ראו גם טור סי' נ"א).

4 הראש פסחים, פרק י'.

5 סידור רש"י, סימן תי"ז: "ואם תאמר חמשה [פסוקים] הן, פסוק ראשון אינו אלא דברי סופר, ומעבדו את ה' ביראה מתחיל המזמור".

6 ספר קושיות, סי' צד המיוחס לאחד הראשונים. "לפי שיש בו מ' תיבות, לבד מזמור לתודה, נגד מ' לחמים שהיו מקריבים". עורך הספר במהדורה החדשה מציין "שאפילו אחר השמטת המילים 'מזמור לתודה' מנין התיבות שונה מארבעים".

להשאיר שלש מצות מפסח ולצרף להם לחם חמץ. והיה מי שהעיר לחשוש בזה משום קדשים בחוץ. והנה בלב דוד להחיד"א פרק ל"א נמצא שהיה מנהג קדמון בישראל לאכול בחג השבועות חמץ ומצה (חמץ זכר לשתי הלחם ומצה – זכר למנחת נסכים), ולא חששו כלל לקדשים בחוץ – יורנו אפוא הרה"ג שליט"א אם יש כאן בית מיחוש ושכרו כפול מן השמים...

תשובת הרב משלם ראטה:

ב"ה בני ברק עש"ק ב' אייר תשט"ז.
לכבוד הרה"ג החו"ב בחדרי תורה זך הרעיון מו"ה משה צבי נר-יה שליט"א ר"מ בכפר הרואה.
...חלילה לנו לבדות מלבנו מנהגים חדשים והקדמונים עמודי עולם הי' בהם להנהיג מנהגים ופשטו ברוב ישראל, ועליהם אמרו מנהג ישראל תורה וגם יש קצת חשש משום שיהי נראה כקדשים בחוץ. ועי' טו"ז, סי' תע"ג סק"ד שכתב שלא לאכול הזרוע והביצה בלילי פסח, כשאוכלים ומחלקים נראה כקדשים בחוץ. עכ"ל.

יש לעיין כיצד מתיישב נימוקו של הרב משולם ראטה עם המנהג "באשכנז ובצרפת לעשות ג' מצות של מצוה (ליל הסדר) מעשרון אחד, דדמי ללחמי תודה, דהיוצא מבית האסורין מביא לחמי תודה, ולחמי תודה באים שלושה ממין של מצוה: חלות ורקיקין ורבוכה".¹⁷

לחתימה

אֱלוּ פִּינוּ מְלֵא שִׁירָה פִּיָּם, וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה פִּהְמוֹן גְּלִיו, וְשִׁפְתוֹתֵינוּ שִׁבַּח כְּמִרְחֵבֵי רִקִּיעַ אֵין אֲנַחְנוּ מְסַפִּיקִים לְהוֹדוֹת לַה' עַל כָּל הַטּוֹבוֹת שֶׁבְכָל יוֹם עִמּוֹנוּ, וְרֵאוּי שֶׁבְעֵלֵי הַנֶּסֶם יִכִּירוּ וְיִודוּ בְּנִיסָם בְּהַתְּמָדָה, לֹא רַק בְּנוֹסַח שֶׁתְּקַנּוּ חוֹזְלֵי, אֲלֵא וּבְעִיקָר בְּהַמִּיַּת הַלֵּב הַיִּיחֻדִּית שֶׁל כָּל נְבֵרָא.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

[f](#) הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

17 הרא"ש, הלכות פסחים, פרק י'.

לשם קרבן תודה אלא לשם הודאה".⁹
התרגום הארמי למזמור הוא "שִׁבְחָא עַל קוֹרְבַן תּוֹדָתָא", היינו דברי שבח ולא בבחינת "נשלמה פרים שפתינו". כך תוסבר גם הכללת המזמור בתפילת השבת בסידור ר' עמרם גאון,¹⁰ אף שבשבת לא הוקרב קורבן תודה.

2. יש המדלגים על שתי המילים הראשונות "מְזִמּוֹר לְתוֹדָה" (תה' ק:א) ומתחילים מ"הָרִיעוּ לַה' כָּל הָאֲרָץ" (שם:שם), ומייחסים לפרק דברי שבח לקדוש ברוך הוא.¹¹ כך גם דעת המהר"ל בהלכות פסח. ההיתר לצטט חלק מתוך פסוק בספרי הנ"ד ולא כולו בשלמותו מצוי במחלוקת.¹² ר' יעקב חגיז רואה במילים הפותחות "מְזִמּוֹר לְתוֹדָה" דברי סופר שאינם חלק מעצם המזמור.¹³ עם זאת, בהשמטת פתיח המזמור אין מענה לאזכור התודה שבהמשכו: "בואו שעריו בתודה".

חוסר העקיבות באזכור קורבן התודה בתפילות הפסח, בקהילות אשכנז ובמקצת מקהילות ספרד, מעורר אי נוחות. ראוי שהדבר יבוא על תיקונו, אם במתן הסבר יסודי לחילוק בין 'מְזִמּוֹר לְתוֹדָה' לשאר אזכורי התודה בתפילה, ואם במתן הנחיה על ידי הפוסקים המוסמכים לומר את המזמור בפסח, אך לא עביד איניש דינא לנפשיה. וכבר סמכו חכמים את החיוניות של שמירת המנהגים על הפסוק "שָׁמַע בְּנֵי מוֹסֵר אֲבִיךָ וְאֵל תִּטֵּשׁ תּוֹרַת אֲמִךָ" (משלי א:ח).¹⁴ ואל יהיו אלה כשדה הפקר לכל החפץ לבצע שינוי.

בהמשך לנאמר לעיל, ראוי לעיין בשאלה שהופנתה על ידי הרמ"צ נריה¹⁵ לרב משולם ראטה:¹⁶

יש מי שמציע לקבוע בסעודת יום העצמאות זכר ללחמי תודה (כיון שהסעודה היא סעודת הודיה) והיינו

9 אורח חיים, סימן רפא.

10 שרגא אברמסון, "לתולדות הסידור", סיני פ"א, עמ' רכה; דוד סמט, "מזמור ק' – מזמור לתודה", בית המדרש הוירטואלי (V.B.M) שליד ישיבת הר עציון.

11 ספר הרוקח לרבי אלעזר מוורמייזא (1165-1240). נוהג זה נעשה בשבתות ובחגים שבהם גם לא הוקרב קורבן התודה.

12 שו"ת ציץ אליעזר חלק יט סימן ז.

13 ר' יעקב חגיז, שו"ת הלכות קטנות, סי' ס"ט וראו גם מהר"י אנגיל, גליוני הש"ס, מסכת מגילה כא ע"ב.

14 מסכת פסחים נ ע"ב.

15 הרב משה צבי נריה, "חילופי מכתבים על עיצומו של יום העצמאות", שנה בשנה תשכ"ז (י"ל ע"י היכל שלמה), עמ' 105-115.

16 הרב משולם ראטה כיהן כרב, דיין ופוסק הלכה באוקראינה, רומניה וישראל, דיין בבית הדין הרבני הגדול וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל בעת קום מדינת ישראל, מחבר הספר "קול מבשר".